

O ARMÁDĚ V OTEVŘENÉ SPOLEČNOSTI

Filozofické zamyšlení

J. P. Sartre v jedné ze svých prací napsal, že rysem dnešní doby je, že nerozumí sama sobě. Je to snad způsobeno hektičností času, v němž žijeme, a jenž nás vhání do stále nových a nových situací, takže „není čas“ zastavit a ohlédnout se, přehlédnout cestu, již jsme ušli, zjistit, kam jí míříme a zda směr, který jsme nabrali, zodpovídá tomu, v čem se oplatí žít.

Nerozumíme-li však dobře, nerozumíme sobě. Nerozumíme běhu našeho života. Zalézáme do „dopat“ pozic, názorů, pohledů, preferovaných provozem všedního dne, a optikou svých časem zabsolutizovaných pravd, nahlížíme na svět. Kouskujeme jej, osekáváme jeho údy a zpracováváme je v materiál, odpovídající našemu vkusu. Avšak skutečný svět přesahuje obzor „doupěte“. Jedinou cestou, která zůstává otevřena, je cesta z „doupěte“. Cesta, na níž je nutno vystavit se a čelit komplikacím.

Těchto několik úvah úvodem nebylo vyřčeno náhodou. Velmi úzce se váží k problému, o kterém chci promluvit. Totiž o problému některých hesel, pod nimiž se provádí změny současného českého vojenství - o *profesionalizaci a humanizaci armády*.

V nedávné době nebylo téměř jediného článku o armádě či z armádního prostředí, v němž by tak či onak tato slova nebyla přítomna. Na jedné straně uvedenou skutečnost přijímám s určitým uspokojením jako doklad toho, že se něco pozitivního děje, že se rozvíjí hladina vojenského života a sleduje směr k vyrovnaní s hladinami současného vyššího vojenského standardu. Na druhé straně se však jen těžko zbavuji pocitu *inflationu obou pojmů, jejich banalizace, zjednodušujícího a zjednotřahujícího pochopení a dokonce toho, že se jich užívá k zakrytí a legitimizaci dějů, majících vůči nim zcela opačné vyústění*.

Není mým záměrem rozpitvát tento můj (avšak nejen můj) dojem. Spíše bych chtěl několika úvahami přispět k projasnění pozitivního obsahu obou zmíněných pojmů. Nejdrůbe tedy k profesionalizaci.

Samotné slovo profesionalizace nás svádí chápat jej jako proces formování těch kvalit, které se úzce váží k výkonu profese, k efektivitě těch činností, které jsou danou profesí pokrývány. K vojenské profesi takto patří suma odborných

dovedností, zabezpečujících požadovaný efekt při minimalizaci nákladů k jeho dosažení, dále pak kázeň, jisté morální bojové kvality. K nim je pak přidávána „nestrannost“, někde (viz komentář 26. čísla A-reportu s názvem „Armáda v otevřené společnosti“) podbarvovaná prostinkým heslem „Sloužím“ Jana Lucemburského. Tímto „přídavkem“ se ovšem kruh požadavků uzavírá a armáda je jím vykazována do mezí autarkního života, zaobírajícího se sama sebou, nestranného a netknutého ničím co je mimo; do „doupěte“, vymezeného ryze technokratickými Pravdami vojenství, jejichž hodnota je vyměřena výhradně připraveností k „nestranné“ Službě.

Lze však heslo slavného středověkého panovníka a dobrodruha znovu vetkat do brokátu a nechat jej vlát nad armádou moderní, tj. otevřené společnosti?

Připomeňme si slova nositele Nobelovy ceny za literaturu A. Canettiho o dříve neslychaném prolínání privátních a veřejných dějů. Ty tam jsou doby, kdy problém armády byl privátním problémem vládce a kdy se její působení jen zřídka a omezeně dotklo běhu života lidí. Války sice stály neúměrně mnoho životů, ale zpravidla jen najatých žoldnéřů. Dopady na životy ostatních se zpravidla redukovaly na to, budou-li poddanými toho či jiného feudála.

Dějiny však směřují k celostnosti, propojenosti a vnitřní závislosti dříve samostatně stojících celků. Události přestávají mít charakter intimních záležitostí, dotýkajících se jen úzkého okruhu lidí, a stávají se - více či méně vědomě - záležitostmi všech. Vojenství, armáda a války již nejsou dílčí epizodou, nýbrž hlubokým zářezem do dějin, které se staly světovými, hluboce sestupují do sféry individuálního žití: hrozba globálního konfliktu stejně jako regionálně omezená válka v bývalé Jugoslávii.

A dále. Může vojenství ve světě, jenž si žádá pozice dospělého, nadále zůstat zpola infantilní - fyzicky sice dorostlé, rozumově a mravně však nesvéprávné? Je dnes únosná pozice nevinné, neodpovědné instituce lidí, nezátížená než svými technologickými normami a příkazem zvenčí? Je dobré v dnešním světě, v němž roste potřeba a role subjektivity, programově formovat vojenství jako sféru odborníků, vědoucích vždy JAK odvést svou práci a nikdy se neptajících PROČ? Lidí schopných jen být k dispozici - lhotejno komu a lhotejno k čemu? Jsem přesvědčen, že nikoliv. Z takové instituce dýchá chlad odcizení, neosobnosti, chlad stroje.

Vojenství má ve své podstatě hluboce zakořeněný lidský, individuálně existenciální rozměr. Ten nestojí jen vedle vojensko-odborného a politického, v jedné řadě s nimi. Je zásadnější a k němu oba musí směřovat. Z něj musí vyrůstat ono „sloužím“ jako služba ne ideologii, ne jedné výlučně se tvářící politice, ale člověku.

Chceme-li tedy armádu budovat jako profesionální, musíme do oné „profesionality“ zahrnout i něco více. Nevidět ji pouze jako zaklesnutost lidského ducha do liter předpisů a norem a zahlcenost jimi. Nevidět ji ovšem ani jako bezbřehý altruismus, rozplývající se v jakémsi abstraktním ideálu lidství. Je odpovědnou pozicí člověka vědomého nejen JAK, ale i PROČ, schopného překročit práh svého pohodlného „doupěte“ a vidět svou činnost v horizontu „úcty k životu“ (A. Schweitzer), k člověku, k druhému a k sobě samému.

Tu dospíváme k bodu, v němž **profesionalita splývá s humanizací vojenství**. Humanizace, je-li spatřována v kontextu s vidinou armády technokratů, stává se jen čímisi z vně nanuceným, nepatřičným a nesystémovým, něčím, co si žádá doba, ale co pomine, jakmile jen trochu povolí tlak vnějších motivů. Pak vyšumí, zanechávajíc za sebou rozpačitý dojem z narychlo slepených opatření, jen míjejících skutečné problémy armády.

Jde-li o armádu v otevřené společnosti, musí jít o armádu, která je sama otevřená, neuzavírající se v alibistickém a nanejvýš pohodlném světě v ničem pevně nezakotvené služebnosti. Jde o armádu skutečně odpovědných lidí, majících prostor pro svá rozhodnutí a schopných unést jejich tíhu, byť by byla sebevíc „kacířská“. Humanizace pojatá ve smyslu docelení člověka jako tvora odpovědného, vystaveného „útoků“ okolností, schopného unést zátěž své existence, vojenské i lidské zároveň, a obstát v ní jako člověk. Tedy **humanizace** ne ve smyslu přemýšlení o tom, jak odlehčit vojáku, ale spíše naopak, **jak rozšířit prostor pro jeho lidskou seberealizaci, angažovanost**. Taková humanizace je naléhavou potřebou doby a terénem, jehož vývratěmi se teprve lze dobrat k profesionálovi, vážícího si sama sebe a vysluhujícímu si úctu lidí.

Nahlédnout na „věc“ z tohoto zorného úhlu předpokládá vyjít z „doupěte“ konjunkturálně honorované předpojatosti, doznívajícího černobílého a věčné absolutizujícího myšlení, a vzít svět konečně reálněji - v jeho mnohoznačnosti, nezavršenosti, stupňující se komplikovanosti, nesnášející se s zjednodušujícími a přímočarými řešeními, totiž v jeho lidské skutečnosti.